

De katernen havo en vwo van 2006

Van kind tot burger'

Er kan dit schooljaar een keuze worden gemaakt uit vier katernen van verschillende uitgevers.

Het zijn allemaal aantrekkelijke boekjes op het eerste gezicht, in veelkleurendruk en met aansprekende illustraties. Voor havo en vwo zijn dit jaar bij iedereen aparte katernen verschenen. Hieronder gaan Kleio-redacteuren in op de voors en tegens van ieder katern.

De Studiegidsen van ThiemeMeulenhoff vallen hier wat buiten, maar worden ook besproken.

Wolters Noordhoff

Geschiedeniswerkplaats
'Volksopvoeding via het onderwijs in Nederland (1780-1920)'

Auteurs: D. Verkuil, D. Verstraten en M.G. van Riessen. Onder redactie van M.G. van Riessen

De complete set bestaat uit:

Examenkatern vwo,
104 blz., € 20,50

Examenkatern havo,
98 blz., € 20,50

De internetsite:

www.werkplaats.wolters.nl

Toetsen en uitwerkingen op papier
€ 10,- (hiervoor bellen: 050-522 6451)

Uiterlijk en ordening

Op de omslag een schilderij van H.W. Linnig, *Interieur van een dorps-school*, met daarop een leerling die aan het einde van de dag afscheid neemt van een dodelijk vermoeide onderwijzer (hoe herkenbaar).

De opmaak is rustig; drie kolommen per bladzijde en op elke pagina een a

twee afbeeldingen. Deze zijn bijzonder kleurig en verlevendigen de tekst. De casussen en de teksten voor het oefenen van de vaardigheden hebben een steunkleur. Het katern voor vwo is iets langer dan dat voor havo maar de vormgeving is bijna hetzelfde.

Inhoud

Elk van beide katernen begint met een uitleg van de manier waarop de leerlingen met de tekst kunnen omgaan. Zelfs dat wordt met illustraties verduidelijkt. Daarna volgt een instapverhaal waarin de hoofdvraag is verweven. Bij havo is dat bijvoorbeeld een fragment uit *Dagen van honger en ellende* van Neel Doff: 'in een vochtig en vetting slop in Amsterdam bewoonden wij met zijn alleen een vertrek'.

De hoofdstukken volgen trouw de stofomschrijving. Drie van de vijf hoofdstukken worden gevolgd door een extra paragraaf, waarin de historiografische dimensie van het betreffende hoofdstuk een toelichting krijgt. De stof hiervoor staat niet in de stofomschrijving; docent en leer-

ling kunnen zelf bepalen wat zij ermee doen. Bovendien zijn er ook nog drie casussen opgenomen, die eveneens bedoeld zijn om te oefenen. Er is geen afsluitend hoofdstuk waarin nog eens wordt ingegaan op de hoofd- en deelvragen. Wel zijn er een tijdbalk ('zicht op de tijd') met een uitgebreide toelichting, een paragraaf met korte biografieën van de hoofdrolspelers, een begrippenlijst,

een proefexamen en tenslotte een lijst van relevante jaartallen.

Tekstopmaak

Dankzij de steunkleur zijn bronnen en leestekst goed van elkaar te onderscheiden. Elke paragraaf wordt gevolgd door een aantal oefeningen met de vaardigheden.

Tekst

De verplichte termen en begrippen zijn zwart afgedrukt in de tekst en worden achterin het boek nog eens letterlijk op een rijtje gezet. Dankzij een splitsing in een apart deel voor HAVO en VWO was het mogelijk het raadgebruik aan te passen aan de doelgroep. De tekstbronnen in de VWO-uitgave zijn langer. Voor beide katernen geldt dat de opgaven van een eenvoudiger niveau zijn dan over het algemeen op het examen wordt verwacht.

Vragen en opdrachten

Vragen en opdrachten zijn telkens geplaatst aan het einde van elk hoofdstuk; er is dus geen werkboek. De vragen zijn goed gedoseerd en gerubriceerd per te oefenen vaardigheid. Leerlingen weten dus precies wat zij aan het oefenen zijn. Vragen met behulp waarvan de leerlingen zelfstandig zouden kunnen doorwerken zijn niet aanwezig. Zij kunnen deze desgewenst downloaden van de site. Het katern is dus iets minder geschikt voor zelfstandige verwerking en bijgevolg zal de rol van de docent groter moeten zijn, wat m.i. bij een dergelijk onderwerp geen bezwaar is.

Algemene indruk

Goede en bijzonder prettig hanteerbare katernen. Aantrekkelijk uitgevoerd en niet te omvangrijk. Voor de minder zelfstandige leerling zal de rol van de leraar wel belangrijk zijn. Vraag blijft alleen waarom de prijs, vergeleken met vorig jaar, alweer zo sterk moest worden verhoogd.

Ger van der Drift

NijghVersluys

Van kind tot burger. Volksopvoeding in Nederland (1780-1920),
Auteurs: Leo Dalhuisen, Frans Steegh en Joop Walhain.

De set bestaat uit:

Examenkatern havo (80 blz.) en Examenkatern vwo (88 blz.), met een bijbehorende cd-rom voor havo en een voor vwo (voor de cd-rom moet een kaartje opgestuurd worden (gratis) – de leraar krijgt vervolgens een stapeltje om uit te delen).

Er is een docentenhandleiding.

Prijs per katern € 22,75.

Uiterlijk en ordening

Aantrekkelijke voorkant: op de voorgrond een dorpschool van Jan Steen, daarachter en in kadertjes eromheen afbeeldingen en tekeningen van personen en voorwerpen gerelateerd aan het onderwerp. Tekst in twee kolommen. Op iedere bladzijde een illustratie, die goed aansluit bij de tekst, in kleur of zwart-wit, afhankelijk van het origineel. Goed herkenbare bijschriften verduidelijken het afgebeelde; niet van alle illustraties is maker, titel en jaartal vermeld.

Aanvullingen op of verduidelijkingen van de stofomschrijving (bijvoorbeeld over Potgieter en Jan Salie, over Jan Ligthart en over orde houden in de achttiende eeuw) staan in een andere kleur in een kader naast de leertekst. Daardoor is steeds duidelijk wat leertekst, bronnen en aanvullingen zijn.

Achter ieder hoofdstuk staan vaardigheidsoefeningen met bronnen, achter in het katern nog meer oefeningen en meer dan honderd tekstvragen (basisvragen).

Inhoud

Het katern heeft een inleiding voor de leerlingen waarin verteld wordt hoe ze ermee kunnen werken, voor de docent lijkt geen rol weggelegd. De stof is onderverdeeld in vier hoofdstukken; twee behandelen Nederland en opvoeding en onderwijs tot 1848, twee hoofdstukken doen dat voor de periode erna. De vraagstelling van de stofomschrijving ontbreekt in inleiding en

tekst. Er is geen afsluitend hoofdstuk waarin samenvattend wordt ingegaan op de hoofdvragen van stofomschrijving.

Achter in het katern een chronologisch overzicht, een lijst van personen en begrippen (al dan niet in de stofomschrijving opgenomen, maar wel duidelijk aangegeven als wel het geval is) en een overzicht van de structuurbegrippen en de eruit afgeleide vaardigheden.

Tekst

Verplichte termen en begrippen zijn duidelijk aangegeven. De tekst lijkt voor de doelgroep geschikt (in het havo en vwo-katern staat wel dezelfde tekst), hoewel de docent met name voor de havo-leerlingen zal moeten helpen de leerstof te ordenen.

In de leertekst wordt een enkele keer commentaar geleverd op de stofomschrijving. Soms lijkt dat wat muggenzifterig.

In bijschriften bij illustraties wordt leerling een enkele keer uitgedaagd zijn mening te geven.

Van actualisering van de vraag naar de rol van het onderwijs in de samenleving en de denkbeelden daarover in de samenleving en de politiek, is nauwelijks sprake. Wel wordt in een opdracht gevraagd naar een standpunt over het 'nieuwe leren' van Jan Ligthart.

Werken met het katern

In de inleiding lijkt het erop dat de auteurs ervan uit gaan dat leerlingen alleen met het katern aan de slag

gaan. Toch zal de havo-leerling ondersteuning en de vwo-leerling uitdaging van de docent goed kunnen gebruiken. Ook bij het maken van de opdrachten.

Er is geen werkboek; opdrachten e.d. staan in het katern en op de CD-rom (bij de bespreking nog niet beschikbaar). Dat is praktisch. Het aantal opdrachten lijkt genoeg voor het beperkte aantal lessen dat voor het examenonderwerp beschikbaar is.

Indruk

De algemene indruk is positief. Aardige tekst met geschikt materiaal en het boekje ziet er goed uit. Een enkele slordigheid. *Paardenkracht en mensenmacht* uit 1961 is natuurlijk niet meer het standaardwerk over de industrialisatie van Nederland en niet de AVRO maar de NCRV is de oudste omroep van Nederland. Sommige bronnen lijken te moeilijk voor de leerlingen om alleen mee te werken en soms heeft de tekst wat toelichting nodig. Daar is de docent dan voor. Kortom: een geschikte methode.

Hans Pols

ThiemeMeulenhoff

De Studiegids havo/vwo, Van kind tot burger. Volksopvoeding via het onderwijs in Nederland (1780-1920), Auteurs: Margreet van Muylwijk en André van Voorst.

Het katern heeft 112 blz.; er zijn aparte opdrachtenpagina's voor havo en vwo, de leerlingen-cdrom erbij bevat oefentoetsen, een proefexamen en de tekst van de stofomschrijving. Daarnaast ook een interactieve tijdbalk, een oefening in het herkennen van belangrijke politici uit de negentiende eeuw en ander oefenmateriaal.

Prijs is € 22,40. De Studiegids wordt veelal samen met de Examenbundel aangeboden voor € 29,50. De bijbehorende docenten cd-rom kost € 24,50.

Uiterlijk en ordening

De Studiegids heeft een aantrekkelijke omslag met een afbeelding van basisschoolleerlingen uit de negen-

tiende eeuw die kattenkwaad uithalen.

Ieder hoofdstuk begint met een opening in knalroze, een citaat in blauw van een bekende historisch figuur en een deelvraag in oranje. Alles bij elkaar een bont geheel, maar waarschijnlijk wel aantrekkelijk voor de leerling.

De tekst is in twee kolommen over de pagina's verdeeld, wat uitnodigt tot lezen. De leestekst staat in een lichtblauw rasterje.

De tekstbronnen staan door de tekst heen in een blauw lettertje en vallen – door het lichtblauwe raster – niet erg op. Hier was een felgekleurd lettertje wel op zijn plaats geweest!

De beeldbronnen zijn in de lopende tekst opgenomen en zien er aantrekkelijk uit. Soms is een afbeelding aan de kleine kant, zoals die van 'rellen in Rotterdam' in 1784.

In opvallende groene rasters staan wetenswaardigheden en anekdotes over het behandelde onderwerp. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een overzicht – in een ander blauw kader – van wat je moet kennen en kunnen.

Daarna volgen de opdrachten voor havo en vwo. Bij de opdrachten staan de vaardigheden vermeld die geoefend worden.

Al met al ziet het katern er uitnodigend uit.

Het is jammer dat de kantlijnen zo smal zijn, waardoor het geheel toch wat rommelig overkomt.

Inhoud

In de inleiding worden de drie(havo) of vier(vwo) hoofdvragen uit de examenstof genoemd, maar de vertaling naar de inhoud van het katern wordt niet gemaakt.

Ieder hoofdstuk van het katern opent met een deelvraag, een afgeleide van de hoofdvragen uit de examenstof. Aan het einde van het hoofdstuk maakt de leerling zelf een samenvatting en geeft zo antwoord op de deelvraag. Een overzichtje van alle deelvragen in de inleiding was wel zo handig geweest.

Nu moet de leerling zelf een lijstje maken om inzicht in de verbanden tussen de hoofdvragen uit de examenstof en de deelvragen van het katern te krijgen.

Het onderwerp 'Van kind tot burger' wordt chronologisch in een breed perspectief van politieke en sociale gebeurtenissen aangeboden. De inhoud van de examenstof wordt hierbij grotendeels gevolgd. De hoofdstukken gaan over de Verlichting, natievorming, de schoolwet van 1806, burgerschap e.a. na 1848, Nederland rond 1870 en het begin van de twintigste eeuw.

In de afsluiting wordt de relatie tussen de onderwijskundige ontwikkelingen naar het heden gelegd. Belangrijke begrippen worden in de tekst in vet aangegeven. Achterin is een begrippenlijst opgenomen en een lijst met gebeurtenissen in chronologische volgorde.

Tekst

De verschillen in de leestekst tussen havo en vwo zijn zeer gering. Een stukje over de ideeën van Rousseau is het enige dat door havo mag worden overgeslagen. In de opdrachten aan het einde van de hoofdstukken zit wel duidelijk onderscheid. De vraagstelling is voor havo vaak met wat meer tussenstapjes en met gebruik van eenvoudiger bronnen. In de tekstbronnen staat soms in hele kleine lettertjes of de stof specifiek voor havo of vwo is bestemd. In de opdrachten wordt overzichtelijk vermeld welke historische vaardigheden getraind worden.

De stofomschrijving is redelijk terug te vinden in de tekst. De beantwoording van de hoofdvragen moet mondjesmaat uit verschillende

hoofdstukken gehaald worden. Door het kiezen van een chronologische aanpak kan dat ook niet anders. De beantwoording van de extra hoofdvraag voor het vwo: 'Hebben onderwijspolitiek en onderwijspraktijk de politieke, sociaal-economische en cultureel-mentale tegenstellingen in de samenleving verminderd of zijn deze hierdoor juist instandgehouden of zelfs bevorderd?' lijkt maar summier aan bod te komen. Hierover zou je juist af en toe in de tekst een apart stukje voor vwo verwachten.

Het taalgebruik is moeilijk. Vaak wordt de betekenis van een woord in de tekst omschreven om dit wat op te vangen, maar lang niet altijd. Wat te denken van de volgende zin: 'Nu hetzelfde beleid voeren ten opzichte van de katholieken, zou de geest van de opstand bezoedelen.' Havo kan met dergelijke zinnen echt niet uit de voeten.

Vragen en opdrachten

Achter ieder hoofdstuk staan gemiddeld 15 opdrachten voor havo en 15 voor vwo. Om de opdrachten in het boek en het antwoord op de deelvraag na te kunnen kijken is de hulp van de docent of een antwoordenboek nodig. Met de oefenvragen bij de hoofdstukken op de cd-rom kan de leerling wel zelfstandig aan de slag. Hij krijgt ook feedback. Soms wel met complicaties. Als de leerling bijvoorbeeld als antwoord 'Orangisten' in plaats van het gewenste antwoord 'prinsgezinden' geeft, wordt het fout getekend. De leerling kan vervolgens aan de antwoorden die getoond worden zien dat zijn/haar antwoord eigenlijk wel goed is, maar voor de zwakkere leerling schept dit toch onzekerheid. Soms maak je vijf onderdelen van een vraag, maar krijg je maar bij 3 onderdelen het juiste antwoord. Het antwoord op een vraag moet eerst worden nagekeken voordat je kunt doorgaan. Daarbij verspringt het scherm telkens naar boven, waarbij je dan iedere keer weer terug moet scrollen. Nogal onhandig!

Extra is dat er bij de vragen ook geluidsfragmenten als bron zijn opgenomen, die je daarnaast ook

kunt lezen. Als dit systematisch zou gebeuren zouden dyslectische leerlingen hier veel baat bij hebben.

Bij de oefenvragen op de cd-rom is het onderscheid tussen havo en vwo vervallen.

Bij de proefexamens op de cd-rom worden de antwoorden niet gegeven. Daar moet de docent weer ingeschakeld worden.

Heel aardig is de *interactieve tijd-balk*, waarbij de leerling allerlei visuele bronnen in de juiste volgorde moet zetten.

Naast het bovengenoemde bevat de cd-rom nog meer oefenstof.

Persoonlijke indruk

Resumerend krijgt de vwo-leerling aan bronnen, informatie en opdrachten dermate veel materiaal over het examenonderwerp aangeboden dat, als je de stof serieus bestudeert en de oefeningen maakt, je behoorlijk beslagen ten ijs komt. Het zelf oefenen met de cd-rom is daarbij wel noodzakelijk. Daarnaast is begeleiding van de docent nodig voor de vertaling en de beantwoording van de hoofdvragen en het geven van uitleg.

Voor havo vind ik het taalgebruik in het katern aan de moeilijke kant. In de tekst zou het onderscheid tussen havo en vwo veel duidelijker moeten zijn.

Bij de cd-rom is het jammer dat er wat foutjes in geslopen zijn en het programma bij de oefenopgaven niet optimaal werkt. De interactieve elementen zoals de feedback, de geluidsfragmenten en de tijd-balk geven de cd-rom wel een belangrijke meerwaarde.

Joke Noordstrand

Malmberg

MeMo Van kind tot burger - Geschiedenis voor het examen.

Auteurs: Wilbert Ebskamp, Pia Fruytier, Martien van Gastel, Paul van Houdt, Anjo Roos; eindredactie Martien van Gastel en Paul van Houdt.

De methode bestaat uit een basiskatern havo/vwo, 60 blz., € 16,90, een werkboek havo en een werkboek vwo, beide 51 blz., € 7,20, en de site www.memoce.nl met oefentoetsen, opdrachten en aanvullende bronnen.

Voor docenten is er een docenten-cd-rom met alle antwoorden op de vragen, opdrachten en toetsen en docenteninformatie over het onderwerp, € 39,20.

Uiterlijk en ordening

Het basiskatern ziet er goed uit, rijk geïllustreerd met aantrekkelijke zaken uit de tijd zelf – informatief en de leerling krijgt wat oog voor wat toen de manier van uitdrukken was. Steunkleuren zijn ingezet om de soorten tekst aan te geven: onderschrift, bron, lees/leertekst. Als begin een intro van twee bladzijden, de eerste schooldag, bronnen met onderschrift en een opdracht erbij in het werkboek.

Inhoud

De zeven hoofdstukken zijn chronologisch en volgen de stofomschrijving. Ze beginnen met de deelvragen uit de stofomschrijving die erin aan

